

LINNUSTIKU RIIKLIKUST SEIREST

Tiit R a n d l a

Trummi põik 5a-12, Tallinn EE0026

Eesti riikliku seireprogrammi üheks osaks on bioloogiline seire. Bioloogilist seiret võib liigitada objektide seireks ja seireks bioloogiliste objektide kaudu. Viimast tavatsetakse nimetada bioindikatsiooniks, näiteks hinnatakse teatud samblike esinemise järgi õhupuhtust, teatud ehmeistiivaliste esinemise järgi vee puhtust, teatud taimede esinemise järgi pinnase geokeemilist koostist jne. Kindlasti pakub bioindikatsiooniks võimalusi ka linnustik, näiteks viitab kajakate hulgaline esinemine linnades korrastamata prügimajandusele, tiigikana ehk taida arvukuse tõus veekogude eutrofeerumisele, valgeselg-kirjurähni esinemine vanade lehtmetsade olemasolule. Eeltoodust järeldub, et perioodiline teabe kogumine ehk seire Eesti linnukoosluste või üksikute liikide suhtes koondab materjali, mida on võimalik kasutada riigi keskkonnaseisundi hindamiseks. See tõsiasi pole aga Eesti loodusteadlastele sugugi uudis. Linnu-uuringute seostamine pikemaajaliste keskkonnamuutustega on iseloomustanud paljude Eesti kutseliste ornitoloogide töid ja neist tehtud järeldusi. Ajalooliselt on seda võimaldanud pikad vaatluste read, mis pärinevad mõnel puhul juba eelmisest sajandist. 20. sajandi teise poole tähtsamatest ettevõtmistest, mis seostuvad seiretöödega, tuleks nimetada fenoloogilisi vaatlusi, nähtava rände uurimist, talvituvate veelindude loendusi, kanaliste loendusi, valge-toonekure asustuskäigu jälgimist, kotkaste ja must-toonekure kohta andmete kogumist.

1994. a. ühines Eesti bioloogilise mitmekesisuse konventsiooniga. Muude selle sammuga kaasnenud kohustuste hulgas on ka haruldaste liikide ja koosluste arvelevõtt ning regulaarne jälgimine. Viimase all mõeldaksegi monitooringut ehk seiret. Kindlasti saab see meie vastava ala rahvusliku programmi ja strateegia oluliseks osaks, sest Eesti looduse mitmekesisuse hea seis ning pikaajalised andmerekad on Euroopa taustal aktsepteeritavad. Siiani on neid lihtsalt liiga tagasihoidlikult teadvustatud.

Konkreetselt alustati riikliku seireprogrammi käivitamist 1994. a., bioloogilise seire alal seati sihiks lõpliku programmi kujundamine 1994-1995. aasta kogemuste põhjal 1996. aastaks. Kuna vahendeid kõigi praegusajal väljaarendatud uuringute jaoks, mis on seostatavad seirega, ei jätku, tuleb eristada eelisteemad (prioriteedid) ning diskuteerida küsimuse üle, kui sageli tuleb teatud andmete kogumisi korraldada. Alljärgnev nägemus ei pruugi olla lõplik ning seda on võimalik korrigeerida, kui teadlaskond ning ühiskondlik arvamus, mida kujundavad ka amatööruurijad, esitavad põhjendatud vastuargumente.

Liikide ja koosluste seire alaprogrammist moodustab linnuseire 1995. aastal umbes neljandiku. Need on alateemad, mida oli võimalik riiklikult toetada. Riigiasutuste puhul (Zooloogia ja Botaanika Instituut, Eesti Metsainstituudi Looduskaitse Uurimiskeskus, Matsalu ja Nigula looduskaitsealad) kujuneb seiretöödeks määratud toetus abirahaks ja moodustab kogusummast umbes kolmandiku. Linnuseire alateemad, mida kannavad Eesti Ornitoloogiaühing ja looduskaitseühistu "Kotkas", on aga mõeldud läbi viia eraldatud seirevahenditest.

Kahjuks ei saa riik rahaliselt toetada kaugeltki mitte kõiki seireprojekte, mis tunduvad olevat vajalikud. Eelisprojektide eristamisel on arvestatud nende pikki vaatlusaastate ridasid ning projekte, mis on Eesti jaoks eriti olulised. Kõrvale oleme sunnitud jätma projekte, mis seonduvad nende rändliikidega, kelle jaoks Eesti territoorium ei ole võtmetähtsusega, aga ka neid, mille vaatlusridadesse on võimalus teha pause, st. vaatlusi korratakse teatud aastate vahega.

1995. aastaks eraldati Eesti Ornitoloogiaühingule 35,0 tuhande krooni eest seirerahasid, et jätkuksid lindude fenoloogia, haudelindude punktloendus, pääsukeste seire, pesitsusedukuse jälgimine, talvitavate maismaalindude, röövlinnuruutude ja valge-toonekure loenduse projektid. Läbi Zooloogia ja Botaanika Instituudi toetatakse luikede jälgimist ja märgistamist, läbi ühistu "Kotkas" jätkatakse meie haruldaste kotkaste ja must-toonekure pesitsusedukuse kindlakstegemist. Nendele projektidele eraldati vastavalt 8,0 ja 25,0 tuhat krooni. Meie kaitsealadest said seireraha Nigula looduskaitseala, kes koordineerib rabalindude seiret ja Matsalu, kus jätkuvad meresaarte, luhtade ja niitude linnuloendused (kokku 15,0 tuhat krooni). Eesti Metsainstituudi (E.Viht) vahendusel jätkub metsislaste seire (7,0 tuhat krooni).

Kokkuvõttes eraldati linnuseirele umbes neljandik liikide ja koosluste seirevahenditest, mis aga ei tähenda, et samad proportsioonid peaksid säilima ka tulevikus: nad muutuvad vastavalt oludele ja võimalustele. Teistes maades, kus ühiskond on rikkam, toimivad edukalt mitmesugused ühiskondlikud fondid, erafondid, sihtannetused ning riigi toetus on suhteliselt väike. Loodetavasti kujuneb Eestiski lähiaastail sel alal tasakaal ning üleminekuageg koos oma tasakaalutusega saab minevikuks.

NATIONAL BIRD MONITORING SCHEME

Biological monitoring forms a part of the Estonian Monitoring Scheme. Much work has been done by a large number of professional ornithologists on bird monitoring relating recordings and long-term environmental changes. It has largely been possible due to long period bird recordings occasionally dating back to the last century.

In 1994 Estonia joined the Convention on Biological Diversity. Alongside with other obligations the requirement of inventory and regular monitoring of endangered species and communities is prescribed by the Convention. The national monitoring scheme was launched in 1994. Setting of the biological monitoring is planned to be finalised by 1996, taking the experience gained in 1994-1995 into account.

Bird monitoring makes roughly a quarter of the subprogramme of species and communities. EEK 35,000 were allocated to the Estonian Ornithological Society for continuing the following monitoring projects: bird phenology, pointcounts of breeding birds, monitoring of swallows, recording of wintering birds, raptors on permanent plots and White Storks. The Institute of Zoology and Botany is in charge of monitoring and banding of swans. Monitoring of breeding success of endangered eagles and the Black Stork is the responsibility of the co-operative "Kotkas". Funds were allocated for Nigula Nature Reserve, which coordinates the monitoring of mire birds, and for Matsalu Nature Reserve, which continues the monitoring of birds of sea islands, alluvial meadows and graslands. The Estonian Forest Research Institute continues the monitoring of tetraonids.